

Milica KOSTIĆ*

KOMPATIBILNOST RAZVOJA DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE I PRIVREDE U NASELJIMA, MJESNIM CENTRIMA I ZONAMA NA PODRUČJU NACIONALNOG PARKA „SKADARSKO JEZERO” I GRAVITACIONOM PODRUČJU

Sažetak: Rad je posvećen problematici društvene infrastrukture, demografskim kretanjima i privrednim aktivnostima u naseljima, mjesnim centrima i zonama na području Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i gravitacionom području. Prikazano je njihovo uzajamno djelovanje, uloga u zaštiti Skadarskog jezera i Nacionalnog parka, kao i mogućnosti budućeg razvoja ukupne društvene infrastrukture i privrednih aktivnosti koje, na bazi potencijala, mogu da se odvijaju na ukupnom području.

Ključne riječi: *Nacionalni park, društvena infrastruktura, privreda, stanovništvo, naselja, zone, mjesni centri, gravitaciono područje, zaštita, mogućnosti, razvoj*

Abstract: This paper deals with social infrastructure, demography changes and economy activities in settlements, local community centers and zones in the area of the Skadar Lake and surrounding area. The paper focus on their mutual impact, the role in protection of the Skadar Lake and the National Park, as well as possibilities of the future development of the social infrastructure and economy activities as a whole, which in accordance with the potentials may take place in that area.

Key words: *National Park, social infrastructure, economy, population, settlements, zones, local community centers, surrounding area, protection, possibilities, development*

UVOD

Tema kojoj je posvećen referat obuhvata veoma različitu i složenu problematiku, što zahtijeva razmatranje sa šireg aspekta. U radu će se problematika tretirati sa razvojnog aspekta: demografska kretanja, uloga i razvoj nekih društvenih djelatnosti i ostale vanprivrede (koji funkcionišu na posmatranom području) i razvoj privred-

* Milica Kostić, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica

nih aktivnosti koje se odvijaju od strane individualnih poljoprivrednih gazdinstava i drugih subjekata.

Budući da je ograničen prostor za prezentaciju, izložiće se samo rezime naučnih istraživanja.

OPŠTI OSVRT

Skadarsko jezero („neponovljivo jezero”, jedinstvena prostorna cjelina na Balkanskom poluostrvu i šire) sa okolinom predstavlja rijetkost: osobenih karakteristika prostora i biodiverziteta, neponovljive ljepote, netaknute prirode i rijetkih autentičnih kulturno-istorijskih, spomeničkih, privrednih i ambijentalnih vrijednosti i sadržaja i mogućnosti valorizacije za budući razvoj čitavog prostora.

Na Jezeru, priobalnom pojasu, u čitavoj zoni Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i gravitacionom području, postoje: osobena raskoš i ljepota prirode, razuđenost obale, specifične karakteristike prostora, blaga mediteranska klima, bogatstvo ribljeg fonda, flore i faune, veliki broj kulturno-istorijskih spomenika, 75 ruralnih i dva gradska naselja. U prvoj zoni je 50 naselja koja obuhvataju uži i širi prostor na obalama i u neposrednom zaleđu Skadarskog jezera. Druga zona obuhvata 67 naselja koja su na gravitacionom području i zaleđu prve zone. Najkraće rečeno: nešto što je jedinstveno na širim prostorima i što predstavlja velike potencijale. Ti resursi su u funkciji demografskog razvoja, kao i razvoja pojedinih oblika privrednih aktivnosti i aktivnosti nekih društvenih djelatnosti i ostalih oblika vanprivrede u naseljima i mjesnim centrima u Nacionalnom parku i na gravitacionom području; opština kojima pripada područje Nacionalnog parka i Crne Gore.

Pošto relativno mali broj stanovnika živi u prvoj zoni naselja, na području koje gravitira Skadarskom jezeru, razvoj društvene infrastrukture i organizovanih oblika privrednih aktivnosti (koje ne izvode individualna poljoprivredna domaćinstava) ne ostvaruje se autonomno, već u sklopu sistema infrastrukture šireg okruženja, tj. treće zone (opština Bar, Cetinje i Podgorica, kojima pripadaju).

U okruženju Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” su određene socioekonomske i „etnoplemenske” cjeline koje su formirane u određenim istorijskim periodima. Nalaze se na teritoriji tri opštine: Krajina i Crmnica (u opštini Bar), Riječka nahija (u opštini Cetinje) i Lješanska nahija, Zeta i Malesija (u opštini Podgorica). Značajan broj naselja iz navedenih socioekonomskih cjelina je na prostoru Nacionalnog parka „Skadarsko jezero”.

Demografska kretanja na posmatranom prostoru nose gotovo ista obilježja kao i za veći dio ruralnih sredina Crne Gore. Evidentne su nepovoljne dugoročne tendencije u značajnom broju ruralnih naselja posmatranog područja. Izvjesne su migracije na relaciji selo-grad i depopulacija, kao proces koji je značajno zahvatio čitav prostor Nacionalnog parka. Iz perioda u period značajno se smanjuje broj stanovnika i u dva gradska naselja – Rijeci Crnojevića i Virpazaru. U mjesnim centrima Golubovicima i Tuzima, koji su na gravitacionom području Nacionalnog parka „Skadarsko jezero,” evidentan je stalan porast broja stanovnika. U njima je i najrazvijenija društvena infrastruktura, a u ruralnim naseljima u okolini oba centra i Ostrosu su razvi-

jene različite poljoprivredne aktivnosti individualnih robnih proizvođača, posebno voćarstvo, povrtarstvo i stočarstvo, dok su lov, ribolov veoma zastupljeni u naseljima koja su neposredno pored obala Skadarskog jezera.

Negativne demografske tendencije u naseljima na prostoru Nacionalnog parka, po pravilu, prati proces starenja stanovništva, smanjenje prosječne veličine domaćinstva (sa osnovnom strukturom samačkih domaćinstava) i usitnjenost naselja. Nekim naseljima prijete potpuna devastacija.

Predviđanja demografskih kretanja u naseljima na prostoru Nacionalnog parka nijesu optimistička. Očekuje se da će pozitivni demografski procesi biti usporeni, a nepovoljni ubrzani. U naseljima na području Zete, Tuzi i Krajine predviđaju se pozitivna demografska kretanja, tj. porast prirodnog priraštaja stanovništva.

Navedena demografska kretanja – čitav demografski proces, na području Nacionalnog parka i zaleđu, predstavlja jedan od glavnih činilaca razvoja društvene infrastrukture i privrede, kao i bitan faktor koji, u značajnoj mjeri, može doprinijeti pravilnom i racionalnom korišćenju potencijala i zaštiti prirodnih i ambijentalnih vrijednosti prostora.

Interes stanovništva koje živi u naseljima prve i druge zone i okruženju i širi društveni interes obavezuju da se radi na permanentnoj zaštiti i očuvanju postojećih resursa, kako bi se sačuvale prirodne vrijednosti i zaštitilo bogatstvo sadržaja Skadarskog jezera, flore, faune i prirode na čitavom prostoru.

Kada se razmatraju vrijednosti i zaštita Nacionalnog parka „Skadarsko jezero”, samog Jezera i ukupnog zaleđa, treba imati u vidu potrebu kompatibilnosti uloge društvene infrastrukture i privrede koji funkcionišu na priobalnom području i njegovom zaleđu. Ovo zbog toga što se preko brojnih i raznovrsnih oblika društvene infrastrukture ostvaruju aktivnosti stanovništva i podizanje obrazovnog, kulturnog i zdravstvenog standarda cjelokupne populacije, kao i podizanje nivoa stručnog obrazovanja i praktičnog rada mladog i radno aktivnog stanovništva koje se bavi određenim privrednim aktivnostima. To je sve u funkciji bolje valorizacije i zaštite vrijednosti Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i cjelokupnog razvoja područja. Poseban doprinos predstavljaju nova znanja koja utiču na poboljšanje uslova rada i unapređenje privrednih aktivnosti individualnih gazdinstava (u poljoprivrednoj proizvodnji, voćarstvu, stočarstvu, ribolovu, pojedinim oblicima turizma i drugim privrednim djelatnostima koje se obavljaju u naseljima, mjesnim centrima i čitavom zaleđu).

Unapređenje postojećih i sticanje novih znanja treba da podstakne svijest ljudi o potrebi pravilnog odnosa stanovništva prema prirodi, gdje se putem njihovih aktivnosti u društvenim djelatnostima i ukupnoj vanprivredi i oblastima privrede koje su zastupljene na ovom području, mora uticati na pravilan odnos u kome ukupna populacija, a posebno radno aktivnih starosnih struktura, mora biti integracioni faktor razvoja.

Kompatibilnost društvene infrastrukture i privrede je aktuelna tema i za interdisciplinarna istraživanja veliki izazov. U narednom periodu će biti sve aktuelnija, tj. sinergijsko dejstvo „skladnog” razvoja privrede i društvenih djelatnosti i ostale vanprivrede; posebno njihova uloga u očuvanju vrijednosti i zaštiti Skadarskog jezera.

ra i budućem razvoju njegove okoline. Ovo treba naglasiti – ne zbog nedostatka saznanja iz ovih oblasti, već zbog odnosa koji nijesu adekvatni potrebama razvoja područja i zaštite Jezera i priobalnog pojasa.

Društvena infrastruktura (društvene djelatnosti: vaspitanje i obrazovanje, naučna djelatnost, djelatnost kulture, socijalna i dječja zaštita i fizička kultura i ostala neprivreda – organi lokalne samouprave i administracije) na području Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i čitavom gravitacionom području relativno je razvijena, iako nijesu zastupljene sve društvene djelatnosti.

U sferi društvenih djelatnosti na širem prostoru funkcionišu: vaspitanje i obrazovanje (predškolsko, osnovno i srednje), neki oblici kulture, zdravstvene djelatnosti, dječje i socijalne zaštite i fizičke kulture. Najrazvijeniji oblik društvenih djelatnosti je sfera obrazovanja, a u okviru njega osnovno obrazovanje. Mreža osnovnih škola pokriva sve mjesne centre i neka veća naselja u kojima je značajan kontigent mladog stanovništva. Za ostala naselja, tj. učenike iz njih postoje područna odjeljenja, kojih je sve manje jer opada broj učenika. Predškolsko vaspitanje je zastupljeno sa tri ustanove na nekoliko lokaliteta, a srednje samo u Tuzima. Ostale društvene djelatnosti ostvaruju značajnu ulogu na čitavom području, u sklopu programa i strategije pojedinih djelatnosti matičnih opština. Pored institucionalizovanih oblika postoje i neki oblici amaterizma. U sklopu razvoja ostale neprivrede funkcionišu organi lokalne samouprave i još neki organi vanprivrede. Kroz razne oblike lokalne društvene infrastrukture i društvene infrastrukture tri opštine (Bar, Cetinje, Podgorica) u kojima se nalazi Nacionalni park „Skadarsko jezero”, ostvaruje se socijalni razvoj na čitavom području. Razmještaj pojedinih institucija koje su nosioci socijalnog razvoja prilagođen je broju stanovnika i korisnika usluga. Najvećim dijelom je u mjesnim centrima i nekim većim naseljima.

MOGUĆNOSTI KOMPATIBILNOSTI RAZVOJA DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE I PRIVREDNIH AKTIVNOSTI I ZAŠTITA SKADARSKOG JEZERA I OKRUŽENJA

Dosadašnji razvoj ukupne društvene infrastrukture i privrednih aktivnosti individualnih domaćinstava, kao i aktivnosti koje su se odvijale kroz organizovane oblike rada na području naselja (posebno onih u kojima živi veći broj stanovnika), centara, zona i gravitacionom prostoru od strane pojedinih preduzeća i drugih institucija u sklopu posebnih programa iz opština kojima pripada Nacionalni park i sa Crnogorskog primorja, ostvarivan je u kontinuitetu.

Razvoj društvene infrastrukture, posebno razvijenijih oblika (osnovno obrazovanje, preventivna zdravstvena zaštita i kultura, kao i organi lokalne samouprave) bio je uslovljen: demografskim – naročito populacionim kretanjima stanovništva, privrednim aktivnostima, mjerama tekuće ekonomske politike matične tri opštine i stepenom ukupnog razvoja čitavog užeg i šireg područja. Ostvareni rezultati predstavljali su ukupnost djelovanja svih činilaca razvoja. Ta zakonitost će se nastaviti i ubuduće.

Rezultati u oblasti društvene infrastrukture (društvenim djelatnostima i institucijama lokalne samouprave), prvenstveno u sferi obrazovanja (predškolskog, osnovnog u većim naseljima i srednjeg u Tuzima – gravitacionom centru) i zdravstvene djelatnosti (preventivna zdravstvena zaštita), kao i kulture, socijalne i dječje zaštite i fizičke kulture i sporta, imali su multuplikativan značaj na nivo zadovoljavanja potreba stanovništva, podizanje nivoa društvenog standarda svih starosnih grupa ukupne populacije, te socijalni razvoj u pojedinim zonama i na čitavom prostoru Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i šire. Takvu ulogu, i sa naglašenijim zahtjevima za veći kvalitet usluga, imaće i u narednom periodu.

Opštom strategijom i politikom razvoja društvenih djelatnosti u matičnim opštinama utvrđeni su globalni ciljevi i okviri razvoja, kao i mjere za realizaciju utvrđenih ciljeva na području zone 1, zone 2 A i zone 2 B. U skladu sa tim uslovi razvoja društvenih djelatnosti u naseljima svake zone su u značajnoj mjeri zavisni od razvoja matičnih opština kojima zone pripadaju.

Društvene djelatnosti i ostala neprivreda najvećim dijelom su skoncentrisani u mjesnim centrima zona i socio-ekonomskih cjelina užeg i šireg gravitacionog područja Nacionalnog parka „Skadarsko jezero”. Mjesni centri su u dosadašnjem razvoju društvenih djelatnosti i ukupnog područja odigrali veoma značajnu ulogu. Tu ulogu imaju i u ovom vremenu, a imaće je i u budućem.

Mjesni centri zona (Golubovci, Tuzi, Virpazar, Ostros, Rijeka Crnojevića i Barutana) su središta u kojima je koncentracija stanovništva i najvećeg dijela cjelokupne društvene infrastrukture, koja funkcioniše u sklopu institucija tri matične opštine. U njima funkcionišu značajnije institucije pojedinih društvenih djelatnosti i organi lokalne samouprave. U sjedištu nekih centara i neposrednoj okolini su i određeni organizovani oblici privrede, što centrima daje veći značaj u budućem razvoju čitavog područja. Zato uloga mjesnih centara postaje sve značajnija u ostvarivanju ciljeva i zadataka sadašnjeg i budućeg razvoja društvene infrastrukture i privrednih aktivnosti, tj. u podizanju nivoa ličnog i društvenog standarda stanovništva kao i doprinosa zaštiti flore, faune, životne sredine, kulturno-istorijskog nasljeđa, prirodnih i ambijentalnih vrijednosti Skadarskog jezera, priobalnog pojasa, područja Nacionalnog parka i šire okoline.

Budući razvoj svih društvenih djelatnosti i organa lokalne samouprave u svim zonama već ima solidnu osnovu – postojeće kapacitete i potencijale. On treba da bude prioritetan u koncepciji i planovima razvoja mjesnih centara i zona. Zbog toga treba ubuduće očekivati funkcionisanje postojećih institucija i unapređenje njihova rada, formiranje nekih novih i veći kvalitet rada na svim područjima, što bi doprinijelo zadovoljavanju potreba lokalnog stanovništva, turista i drugih na višem nivou. Nužno je osnažiti cjelokupnu mrežu centara kako bi mogli da preuzmu sve aktivnosti nosilaca razvoja.

Razvoj raznih oblika privrednih aktivnosti bilježio je određene rezultate. Osnovna privredna struktura koja je bila u minulom periodu, sa određenim proširenjem sadržaja i unapređenjem djelatnosti, biće zastupljena i u budućem razvoju područja i okoline. Poljoprivreda je tradicionalna osnova ruralnog područja. Priobalni dio ima skromne poljoprivredne potencijale, koje čine zemljišta u manjim uvalama, dok su

veći kompleksi u Zetskoj ravnici (van područja Nacionalnog parka), ali na njega oslo-
njena. Stočarstvo i ribolov, zbog prirodnih uslova, osnovne su poljoprivredne djelat-
nosti. Industrija kao djelatnost nema poseban značaj za područje Skadarskog jezera,
a naročito za Nacionalni park. Ipak, ova djelatnost treba da se razvija bez obzira na
status područja (Fabrika za preradu ribe u Rijeci Crnojevića, angažovanost stanov-
nika, posebno „dnevnih migranata”, iz naselja Nacionalnog parka i šire okoline na
sakupljanju bilja i preradi u pogonu van ovog područja). Pri tome, treba računati na
neophodnost preduzimanja određenih mjera u cilju zaštite Nacionalnog parka, kako
bi potencijalna ugroženost i konflikti bili svedeni na najmanju mjeru.

Turistička valorizacija Skadarskog jezera i prostora Nacionalnog parka u pret-
hodnom periodu nije bila na zadovoljavajućem nivou, s obzirom na raznovrsni i veo-
ma rijetki potencijal Jezera i čitavog područja.

Imajući u vidu geografski položaj i saobraćajnu povezanost naselja, mjesnih cen-
tara i čitavog područja (magistalnim i lokalnim putnim pravicima, željezničkim i
avio-saobraćajem), klimatske pogodnosti, idealne hidrografske karakteristike Ska-
darskog jezera i rijeka koje sa Jezerom predstavljaju dio turističke ponude, bogatstvo
flore, faune, kulturno-istorijskih spomenika, ukupne ambijentalne vrijednosti i spe-
cifičnosti, kao i dosadašnja iskustva u saradnji sa turističkim organizacijama na Cr-
nogorskom primorju, u Podgorici, Cetinju i komplementarnost ovih područja, posto-
je velike mogućnosti za razvoj različitih vrsta turizma, prvenstveno nestacionarnog.

Riječ je o tranzitnom, nautičkom, izletničkom, lovnom i ribolovnom, sportskom,
rekreativnom, a u nekim naseljima i mjesnim centrima i seoskom, kao i stacionar-
nom turizmu i turizmu za potrebe edukativnih i drugih aktivnosti (ekskurzije, ško-
la u prirodi, likovne kolonije, sportska takmičenja na vodi, kulturne manifestacije).

Tranzitni turizam može da se razvija na osnovnom putnom pravcu Podgorica-
Petrovac sa centrima Virpazar i Vranjina, a djelimično i rijeka Crnojevića, iako je
ovaj vid ponude izgubila poslije izgradnje novog puta Podgorica – Cetinje.

Nautički turizam se može samo djelimično koristiti, zato što nije regulisan tok
rijeka Bojane i zbog nemogućnosti ulaska plovila sa Jadranskog mora u rijeku Boja-
nu („iz administrativnih i tehničkih razloga”).

Izletnički turizam je, bez sumnje, najpogodniji vid turizma na posmatranim
prostorima zbog više okolnosti (ne zahtijevaju se velika investiciona ulaganja za iz-
gradnju objekata, blizina republičkom centru, gradovima u središnjem regionu Crne
Gore i na Crnogorskom primorju i povećana tražnja – interesovanje turista za obila-
zak kulturno-istorijskih somenika i ambijentalnih vrijednosti).

Lovni i ribolovni turizam ima uslove za dalji razvoj. Postoji i mogućnost unapre-
đenja sportskog ribolova, koji bi mogao da bude organizovan u aranžmanima (kao
dopuna turističke ponude sa raznih primorskih i planinskih destinacija).

Seoski turizam ima sve šanse da dobije visoko mjesto na skali turističke ponu-
de Nacionalnog parka i gravitacionog područja. Ima povoljne uslove (zdrava hrana,
ekološka sredina, ambijentalne vrijednosti, kuće u naseljima priobalja – prve zone
naselja u etnostilu koje bi trebalo samo rekonstruisati i poboljšati infrastrukturu).

Stacionarni turizam vezuje se za gradsko naselje Virpazar, gdje postoji hotel
„B” kategorije sa određenim smještajnim kapacitetima. U Rijeci Crnojevića – dru-

gom gradskom naselju na području Nacionalnog parka, nažalost, poslije zemljotresa (1979) nema smještajnih turističkih kapaciteta. Pošto tu postoji veliki potencijal treba računati da će se, i pored stalnog smanjenja nataliteta i stanovnika, ubuduće iskoristiti.

Sa razvojem pojedinih oblika turizma i ostalih privrednih aktivnosti razvijace se i ugostiteljstvo.

Od ostalih privrednih aktivnosti značajnu ulogu za lokalno stanovništvo ima nekoliko trgovačkih objekata čija će uloga ubuduće biti značajnija ukoliko se bude povećavao broj turista i zaustavi smanjenje broja domicilnog stanovništva.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Stanovništvo i demografska kretanja (osnovni faktor razvoja), resursi (za brojne privredne aktivnosti iz oblasti poljoprivrede, lova i ribolova, turizma, trgovine, ugostiteljstva i zanatsva) i postojeći kapaciteti društvene infrastrukture predstavljaju komplementarne razvojne potencijale čitavog područja.

Svaki od posmatranih faktora razvoja i potencijala sastavni je dio ukupnog razvoja uže i šire gravitacione zone Nacionalnog parka „Skadarsko jezero”, opština Podgorica, Bar i Cetinje i Crne Gore. Uloga svakog faktora razvoja, kao i postojeća privredno-sistemska, zakonska i institucionalna rješenja iz oblasti zaštite prirode, kulturno-istorijskih spomenika i kulturnih dobara, kao i ona koja će se donositi u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije, imaju veoma značajnu i nezaobilaznu ulogu kada se govori o prirodnim, ambijentalnim vrijednostima, korišćenju potencijala i zaštiti Nacionalnog parka, Skadarskog jezera i njegovog zaleđa.

Budući razvoj društvene infrastrukture i privrede biće posebno uslovljen daljim demografskim kretanjima u naseljima, mjesnim centrima i zonama čitavog područja. Ukoliko se nastave trendovi depopulacije stanovnika u naseljima prve i druge zone i nekim mjesnim centrima i dalje migracije u gradove matičnih opština i druga gradska naselja, potencijali se neće moći koristiti u mogućoj mjeri, jer je lokalno stanovništvo osnovni nosilac aktivnosti u oblasti društvene infrastrukture i privrede na čitavom prostoru.

Razvoj društvene infrastrukture (naročito društvenih djelatnosti), ubuduće treba da se ostvaruje na boljim materijalnim uslovima i kadrovskom potencijalu. Ostvarivanje tog zahtjeva trebalo bi da utiče na povećanje kvaliteta usluga koje pružaju društvene djelatnosti, posebno neke, kao i organi lokalne samouprave. U tome će značajnu ulogu imati uticaj cjelokupne društvene infrastrukture iz urbanih sredina matičnih opština, kao i podizanje nivoa obrazovnog, kulturnog, zdravstvenog standarda stanovništva čitavog područja (posebno mlađih i radno aktivnih starijih grupa). Sve to bi trebalo da utiče na ostvarivanje i posebne uloge društvenih djelatnosti u razvoju ruralnih naselja, koja se ispoljava kroz unapređenje rada društvene infrastrukture i njenog uticaja na očuvanje i zaštitu svih prirodnih i ambijentalnih vrijednosti koje su na čitavom prostoru.

Privredne aktivnosti, kroz razne oblike rada individualnih domaćinstava i organizovanih privrednih subjekata, agencija i asocijacija sa šireg područja, treba da na

prostoru Nacionalnog parka, mjesnih centara zona i širem prostoru unapređuju postojeću poljoprivrednu robnu proizvodnju i usluge za domaćinstva i tržište i razvijaju novu u skladu sa ekološkim zahtjevima i standardima. Da bi se to ostvarilo, neophodno je obezbijediti veća znanja proizvođača o zdravoj hrani i podizanje nivoa svijesti svih o potrebi zaštite i mijenjanja odnosa čovjeka prema prirodi.

Postoje značajne mogućnosti za dalji razvoj privrede i vanprivrede u naseljima, zonama, čitavom području Nacionalnog parka „Skadarsko jezero”, zaleđu i šire, koji će se zasnivati na postojećim resursima.

Dalja valorizacija i korišćenje resursa treba da se ostvaruju planski, u skladu sa Prostornim planom područja posebne namjene za Nacionalni park „Skadarsko jezero”, prostornim i planskim dokumentima opština na čijem području se nalazi Nacionalni park.

Budući razvoj treba da se zasniva na kompatibilnosti razvojnih funkcija privrede i društvene infrastrukture, pri čemu bi se obezbijedila svestrana zaštita Nacionalnog parka, Skadarskog jezera i šireg gravitacionog područja. To pretpostavlja ostvarivanje programa aktivnosti iz privrede u skladu sa zahtjevima ekološki održivog razvoja. Istovremeno, unapređenje razvoja društvene infrastrukture predstavljajući doprinos povećanju nivoa socijalnog razvoja na prostoru prve i druge zone naselja i davanju doprinosa zaštiti Skadarskog jezera, životne sredine užeg i šireg gravitacionog područja i njegovog zaleđa – u skladu sa Međunarodnim konvencijama i zakonodavstvom Evropske unije o zaštiti životne sredine i ambijentalnih vrijednosti.

Potencijalne mogućnosti ekonomske valorizacije resursa naselja, Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i Jezera, kao i korišćenja za realizaciju obrazovnih i kulturnih sadržaja i drugih oblika aktivnosti, pretpostavljaju vrlo složen i sistematski naučnoistraživački rad. Kod aktiviranja prirodnih bogatstava u interesu društva nauka treba da dobije prioritarno mjesto, kroz interdisciplinarna istraživanja.

LITERATURA

- [1] *Skadarsko jezero*, Naučni skupovi, knjiga 9, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1983.
- [2] *Prirodne vrijednosti i zaštita Skadarskog jezera*, Naučni skupovi, knjiga 44, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 1997.
- [3] Kostić, Milica, *Društvena infrastruktura Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i gravitacionog područja- Bazna studija za Prostorni plan*; Ekonomski fakultet – Institut za društveno-ekonomska istraživanja, Podgorica, 1995.
- [4] Kostić, Milica, *Društvena infrastruktura Nacionalnog parka „Skadarsko jezero” i gravitacionog područja – njen uticaj na očuvanje i zaštitu prirodnih vrijednosti* (Zbornik CANU), Podgorica, 1997.
- [5] Republički zavod za urbanizam i projektovanje, *Prostorni plan Republike Crne Gore do 2000. godine – Izmjene i dopune*, Podgorica, 1996.
- [6] Republika Crna Gora – Ministarstvo za ekonomski razvoj, *Prostorni plan do 2020. godine*, Podgorica, 2007.
- [7] Republički zavod za urbanizam i projektovanje *Prostorni plan Opštine Cetinje i GUP Cetinje*, Titograd, 1988.

-
- [8] UI SR Slovenije, *Prostorni plan Opštine Titograd i GUP Titograd*, Ljubljana, 1987.
- [9] *Zakon o Skadarskom jezeru*, „Sl. list SR Crne Gore”, br. 33, Titograd, 1983.
- [10] *Zakon o nacionalnim parkovima*, „Sl. list Republike Crne Gore”, br. 47, Podgorica, 1991.
- [11] *Prostorni plan područja posebne namjene za Nacionalni park „Skadarsko jezero”*, „Sl. list Republike Crne Gore”, br. 46, Podgorica, 2001.
- [12] Savezni zavod za statistiku Beograd, *Popis 1991 – Stanovništvo- Aktivnost i pol; Podaci po naseljima i opštinama*, knj. 7, Beograd, 1994.
- [13] Republika Crna Gora – Zavod za statistiku – Monstat, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2003. Stanovništvo – Uredni pregled broja stanovnika 1948...2003. / Podaci po naseljima*, knj. 9, Podgorica, 2005.
- [14] Republika Crna Gora – Zavod za Statistiku – Monstat, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2003. Stanovništvo – Uredni pregled boja stanovnika 1948... 2003. / Podaci po naseljima*, knj. 10, Podgorica, 2006.
- [15] Stanković M. Stevan, *Jezera Jugoslavije*, Stručna knjiga, Beograd, 1989.

